

Sodobni pristopi k obravnavi posilstva

Eva Bertok

Povzetek:

Namen prispevka:

Predstavitev tuje in domače literature iz področja doživetja žrtve posilstva s strani strokovnih služb, ki jih obravnavajo ter izsledkov intervjujev s slovenskimi strokovnjaki.

Metodologija:

Metodološki del tvorijo intervjuji s strokovnjaki na področjih socialnega dela, prava ter medicine, ki so del procesa prijave posilstva.

Ugotovitve:

V Sloveniji za žrtev posilstva med samo prijavo posilstva (in tudi kasneje) ni poskrbljeno v zadostni meri. Tako pri zdravniškem pregledu, kot pri obisku svetovalnih služb ni poskrbljeno za intimen prostor, kjer bi se lahko izpovedala. Službe se med seboj ne povezujejo in žrtvi ne svetujejo (znajo svetovati), na koga naj se obrne po nadaljno pomoč.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Ker predstavlja enega izmed prvih poskusov pregleda raznolike literature ter delovanja služb v Sloveniji, je prav s tem omejena in hkrati zaradi tega uporabna.

Praktična uporabnost:

Članek opozarja na nekatere pomankljivosti v slovenskem prostoru, predvsem v samem postopku prijave posilstva.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek med seboj primerja poglede na žrtev različnih strokovnjakov in s tem omogoča nov, bolj kompleksen pogled na to tematiko.

Ključne besede: posilstvo, prijava posilstva, miti o posilstvu, strokovne službe za pomoč žrtvam

1 UVOD

Začnimo tam, kjer se klasični članki na to temo pogosto končajo – pri feminističnem »stališču«, ki pravi, da spolno nasilje proti ženskam podpirajo družbena verovanja, ki podpirajo moško dominacijo in izkoriščanje žensk^{1 2}; ta proces ustrahovanja naj bi zmanjšal žensko samozavest, zmanjšal motivacijo, da se dokazuje na enakih družbenih področjih kot moški, ter ojačal njeno željo po tem, da se udeleži v tradicionalnih vlogah ženskega spola. Avtorici Susan Brownmiller (1988) se lahko zahvalimo za

¹ Susan Brownmiller in njena knjiga iz leta 1975, »Against Our Will«, je glavno gonilo teh argumentov.

² Zanimiv članek na to temo sta napisala Vincent E. Gil in Allen F. Anderson: »Case Study of Rape in Contemporary China«, kjer sta razpredala idejo o vplivu zaprtih družb, ki so zmanjševale pomen ženske, na njihov pogled na posilstvo, ko se te družbe »odprejo« zahodnjaškemu načinu razmišljanja.

popolnoma nov pogled na posilstvo; preusmerila je pozornost iz deviantnega spolnega dejanja, ter zapisala, da je po njenem posilstvo predvsem agresivno ter antisocialno orodje nadzorovanja. Osrednji namen posilstva je, da poniža žrtev, spolnost pa pri tem ne igra velike vloge. Podobno je pred Brownmillerjevo trdil Menachem Amir³, izraelski sociolog, ki je v svojih zgodnjih študijah posilstva dejal, da posiljevalci niso nevarni za družbo zaradi njihovega spolnega obnašanja, temveč zaradi uporabe spolnosti kot orodja za nasilno ter nesocialno dejanje. Brownmillerjeva poveže osnovno tematiko moške dominacije in ustrahovanja z »miti o posilstvu«, prepričanju o posilstvu, ki postavljajo žensko v slabši položaj; Brownmillerjeva meni, da ti miti podpirajo zmotno prepričanje v »skrajno pravilnost moške moči«; ti miti zasenčijo »pravo naravo posilstva«, ki je agresija, usmerjena v ohranjanje moške nadrejenosti.

Njeno središčno tezo potrjuje vrsta avtorjev; avtorica Sanday (1981) je v svoji študiji plemenskih družb ugotovila, da so ženske v tistih družbah, ki so bolj »nagnjene«⁴ k posilstvom, se pravi, da je tam posilstvo bolj družbeno sprejemljivo ter se ga ne kaznuje, manj udeležene pri odločanju in imajo omejeno moč, kar jo privede do zaključka, da je »posilstvo izraz družbene ideologije moške dominacije«.

O tem, kje se na ločnici, ki jo je začrtala Sanday, nahaja naša družba na splošno, ne bi rada izgubljala dragocenega prostora. Tokrat me zanima predvsem, kakšen pogled imajo na žrtve tisti, s katerimi se žrtve srečajo najprej v postopku prijave ali če zapišem drugače – kako se nanje odzovejo različni organi, ki so zadolženi za pomoč in usmerjanje.

2 MNENJE O ŽRTVAH V TEORII

Neizogibno dejstvo (na žalost) je, da se prav vsi opiramo na različne mite, ko razmišljamo o žrtvah; o mitih je bilo že veliko napisanega (dober vpogled v temo nudita Lonsway, Fitzgerald, 1994), tukaj pa bom omenila zgolj nekaj najpogostejših. Najbolj pogost mit je navzoč, kadar se žrtev opiše, kot da je imela prejšnje romantično razmerje s storilcem (npr. McCormick, Maric, Seto, 1998), ali pa če je bila že viktimizirana, ali pa ni pokazala dovolj velikega čustvenega pretresa, se subjekti (prej omenjenih raziskav, seveda) strinjajo z izjavami, kjer okrivijo žrtev (o tem obširno pišejo Best, Dansky in Kilpatrick, 1995:176). Raziskave tudi kažejo, da so miti o posilstvu bolj prisotni pri moških in se dogajajo pri točno določenih scenarijih in žrtvah. Drug tip raziskav, ki so se ukvarjale z miti o posilstvu, je uporabljal standardizirane vprašalnike. Revolucijo na tem področju predstavljata avtorici Burt (1980) ter Feild (1980), ki sta ustvarili instrumente, kjer so ljudje sami določali stopnjo sprejemanja stereotipov. Te raziskave so pokazale, da so posamezniki, ki so imeli skupne določene demografske značilnosti, kot na primer raso, starost⁵ ter izobrazbeni status, bili bolj nagnjeni k podpiranju mitov o posilstvu. Še več, sprejemanje medosebnega nasilja ter stereotipno dojemanje spolnih vlog so bili povezani s sprejemanjem stereotipov o posilstvu. Ti rezultati kažejo na to, da pri določenih tipih posameznikov obstaja večja verjetnost, da imajo proti žrtvi nastrojeno razmišljanje⁶.

³ Menachem, Amir. 1971. "Patterns of Forcible Rape". Chicago University.

⁴ Težko prevedljiv izraz, v izvirniku: rape prone (society).

⁵ Med drugimi o tem pišeta Macrae in Shepherd (1989).

⁶ Kar lahko predstavlja, na primer, velik problem pri sojenjih, kjer ima besedo (raznolika) porota.

Obstoječe raziskave kažejo, da miti o posilstvu ter negativen odnos do žrtev niso samo stvar laikov. Že vrsto let obstajajo raziskave, kjer so se raziskovalci dotaknili negativnih razmišljanj o žrtvi s strani medicinskega osebja (Damrosch, 1985), odvetnikov (Holmstrom, Burgess, 1978), sodnikov (Bohmer, Blumberg, 1975, Feldman-Summers, Palmer, 1980), porotnikov (Feild, 1980), policistov (LeDoux, Hazelwood, 1985) ter psihoterapevtov in svetovalcev (Dye, Roth, 1990). Čeprav so skupine med seboj izjemno heterogene in pravzaprav s svojo raznolikostjo onemogočajo neposredno primerjavo, bi posplošeno lahko zaključili, da imajo med temi skupinami policisti največje preglavice z miti o posilstvu, medtem ko so strokovnjaki iz področja zdravstva manj nagnjeni k negativnemu odnosu do žrtev posilstva.

Nič kaj presenetljivo potem ne izzveni izsledek bolj nedavne študije Campbellove (2005), ki je poleg intervjuvanja žrtev o postopku povprašala zdravnike, medicinske sestre ter policiste. Ugotovila je, da se mnenja o postopku niso pretirano razlikovala pri vprašanih samega postopka (ali je bil opravljen test nosečnosti, ali ste žrtvi podali informacije o pomoči ipd.), ko pa so policiste in zdravstveno osebje povprašali o počutju žrtve, pa so oboji bistveno podcenjevali neugodje žrtve. Zanimivo pri tem je še dodati, da so najboljše počutje žrtve ocenile medicinske sestre. Campbellova je po pogovorih s policisti o nekaterih vprašanih (ali ste imeli poprejšnje razmerje s storilcem, kaj ste bili oblečeni v času napada ipd.) ki jih zastavljajo žrtvam, ta pa žrtvam predstavljajo hudo travmo, ugotovila, da jih je večina prostodušno priznala, da je to vprašala. Očitno se niso zavedali, kako boleča so taka vprašanja za žrtev, saj ji implicitno povedo, da osebje dvomi v njeno zgodbo. Osebje pa je po drugi strani zgolj opravljalo svojo službo in spraševalo vprašanja, ki sodijo v postopek, ne da bi pri tem sami resnično sodili o žrtvi ali imeli negativno mnenje.

2.1 Mnenje zdravstvenega strokovnega osebja

Kar se tiče raziskav o mnenju, ki ga imajo zdravniki o žrtvah posilstva, so te zelo redke in so metodološko omejene (razen poprej omenjene Campbellove). Večina jih je dognala, da si medicinsko osebje ustvari osnovno oceno o vsaki žrtvi, ki pa lahko vpliva na njihovo celovito dožemanje in ravnanje z žrtvami. Nobena od raziskav pa ni raziskovala značilnosti napada, žrtve ter subjektov, ki so odgovarjali na vprašalnike na sistematični način ter uporabljajoč eksperimentalno in kontrolno skupino. Še posebej pri teh raziskavah manjka ocena zdravnikovega mnenja in odnosa do žrtve, njihova percepcija odgovornosti žrtve in seveda, ali oni menijo, da se je posilstvo v resnici zgodilo.

Definicija posameznika, kaj pomeni »resnično posilstvo« je ustvarjena na podlagi različnih kulturnih dožemanj, ki pa posilstvo zelo ozko definirajo (Best in drugi, 1995: 178). Če je to res, potem je zelo verjetno, da zdravniki primerjajo informacije, ki jih pri posamezni žrtvi pridobijo, s svojo definicijo prototipnega, ali resničnega posilstva. Glede na to, kako informacija ustreza »resničnim« značilnostim posilstva, razvrščajo zdravniki žrtve glede na to, ali menijo, da se jim je dogodek v resnici zgodil, ali ne. To razvrščanje nato vpliva tako na tip medicinske nege, ki jo nudijo žrtvi (se pravi, ali izvršijo celoten pregled, ali zbirajo dokazni material) kot na način, kako zdravniki komunicirajo z žrtvijo (povzeto po Best in drugi, 1995: 179).

Rezultati raziskave (Best in drugi, 1995) kažejo, da ima medicinsko osebje manj pozitivno mnenje o žrtvah posilstva na splošno, za razliko od žrtev nespolnega napada. Še več, žrtve, ki ne ustrezajo ožji definiciji posilstva študentje dojemajo najslabše. Tako

moški, kot ženske bolj pripišejo odgovornost za posilstvo žrtvi, če se napad ni zgodil na stereotipen način. Tako tudi dojemajo žrtev »dvojljivega« posilstva kot manj nedolžno ter verjamejo, da bi se mogla bolj upirati napadu.

2.2 Mnenje organov pregona

V Sloveniji je ta ožji problem opisan v dveh diplomskih nalogah; prvo je spisal avtor Damjan Miklič (2004), ki je tudi sam kriminalist, drugo avtorica pričujočega dela (Bertok, 2006)⁷. V prvem delu je Damjan Miklič na kratko opisal mite o posilstvu, v metodološkem delu pa se je avtor osredotočil na intervjuje z šestimi žrtvami. V teh intervjujih se dobro izpostavijo vse napake, ki jih kriminalisti nehoti (tudi zaradi prostorske stiske) naredijo med postopkom prijave. V nalogi je podanih kar nekaj idej za morebitne izboljšave postopka. Drugo delo pa se je v svojem jedru opiralo na te podatke, le da je bila pozornost obrnjena na kriminaliste, katerim sem postavila vprašanja, po katerih sem ugotavljala, ali se zavedajo teh izboljšav in sem poskušala uloviti utrip delovanja delovne skupine, ki se ukvarja s krvnimi in spolnimi delikti.

Pa usmerimo naš pogled v tujino; mnoge države ZDA so v zadnjih tridesetih letih spremenile zakone tako, da so se osredotočili na napadalca in na dejanje samo. Kar nekaj raziskav se je nato ukvarjalo s spremembo teh zakonov in kako ta sprememba vpliva na tožilce in celoten sodni proces (o tem pišeta Campbell, Johnson, 1996: 256). Malo pa je bilo v resnici povedanega, kako so te spremembe vplivale na delo policistov. Ti so bili tisti, ki so prvi dobili primer v roke, in pogosto so imeli zelo pomembno vlogo pri odločanju, ali se bo prijavljeno posilstvo nadaljevalo do sodišča ali pa bo primer opuščen (Campbell, Johnson, 1996: 257). Prvi korak pri raziskovanju sprememb v sodstvu pri policiji je raziskovanje, kako policisti razumejo te spremembe; ali obstaja enotnost glede tega, kaj oni dojemajo kot posilstvo in kar določajo državni zakoni? Če obstaja razlika med obema pojmom, potem bi lahko sklepali, da so za to razliko odgovorni faktorji, nepovezani s sodstvom (lahko tudi posredno pripisovanje krivde žrtvi). To bi pokazalo na nujno po dodatnem izobraževanju policistov.

Tudi sodni sistem, poenostavljeno rečeno, razlikuje med dvema tipoma posilstva; »resničnim« posilstvom ter »preprostim« posilstvom. »Resnična« posilstva so tista posilstva, ki jih zagreši neznani storilec, ki pogosto vsebujejo elemente grožnje z nasiljem in orožjem, in ki imajo za posledico fizične poškodbe na žrtvi. »Preprosta« posilstva pa so tista, ki jih zagreši žrtvi znan storilec. V praksi se največkrat pozornost posveti zgolj »resničnim« posilstvom. Estrich je omenil dva dejstva, ki nakazujeta možnost, da sodstvo zaobide vsa »preprosta« posilstva; najprej, poprejšnja razmerja sodstvo obravnava kot osebne nesporazume, kar jih odstrani iz dela javnega sodnega sistema, in kot drugo, ti primeri se obravnavajo kot manj resni in storilci kot manj krivi, ker pogosto vsebujejo stališče, da si je storilec spolni odnos zaslužil, medtem ko pri napadih neznancev tega stališča ni. Ta »claim of right« izhaja iz stališča, da če je žrtev poprej pristajala na spolni odnos, potem ima storilec pravico poiskati spolno zadoščenje od te osebe tudi kasneje. »Preprosta« posilstva so »victim precipitated«, se pravi, da jih žrtev sama spodbudi s tem, ko gre s storilcem na zmenek, pije alkohol v njegovi prisotnosti ali pa ne pokaže dovolj odpora, ko storilec začne s spolnim odnosom.

⁷ Resnici na ljubo se na kratko te teme dotaknejo tudi Gorazd Meško (2000) ter Areh in sodelavci (2006).

Poleg sedanjih zakonov, ki skorajda vsi določajo kot posilstvo akt penetracije z uporabo sile ali pa z grožnjo uporabe sile, pri delu policistov obstajajo tudi drugi faktorji, ki določajo njihovo definicijo posilstva. Raziskave kažejo, da so njihova stališča v resnici oblikovana glede na mnogo faktorjev, in vsi niso ravno pravno pomembni. V eni izmed študij (Feldman-Summers, Palmer, 1980) so policisti dejali, da je za njih posilstvo resnično, ko vključuje prisotnost poškodb, popolno ujemanje žrtvine zgodbe, pripravljenost žrtve da sprejme detektor laži ter neomadeževan ugled žrtve (se pravi, da ni bila udeležena v izvenzakonskem razmerju, da ni imela poprejšnjega socialnega stika z napadalcem). Za razliko od teh raziskovalcev sta LeDoux in Hazelwood (1985) odkrila, da so policisti bolj sočustvujoči z žrtvami, kot kažejo raziskave ter javno mnenje. V njihovi raziskavi se skupina policistov ni strinjala s trditvami, ki so nakazovale, da žrtev posilstva v resnici ni žrtev. Vseeno pa so bili skeptični do žrtev, ki so imele pred napadom spolne odnose s storilcem ali pa so »spodbudile« dejanje z njihovim izgledom ali obnašanjem. Ta aspekt njunega raziskovanja je v sozvočju z izsledki Feldman-Summers in Palmerja (1980), ki sta pokazala, da policisti lahko ne tolmačijo posilstvo znanca kot posilstvo.

Presenetljiv zaobrat v pisanju na to temo predstavlja študija Campbella in Johnsona (1996), kjer sta avtorja sodelujočim policistom naročila, naj definirajo posilstvo s svojimi besedami. Ugotovila sta, da imajo policisti različna stališča o tem, kaj posilstvo je. Nekateri policisti so definirali posilstvo v skladu z zakoni, in pri tem bili zelo natančni, toda skupina takih policistov je bila najmanjša – 19 odstotkov. Sledila je večja skupina – 31 odstotkov, ki so posredovali preprosto definicijo, ki se je osredotočila predvsem na penetracijo ter privoljenje. Zanimivo, da je bilo pri obeh omenjenih skupinah odsotno razlikovanje med posilstvom, ki ga zagreši znanec ali pa neznanec. Večina policistov v teh dveh skupinah ni dejala, ali pa nakazovala na možnost, da posilstvo, ki ga stori znanec, ni posilstvo. Tretja skupina, v katero je sodila skoraj polovica policistov, pa se je osredotočila na penetracijo, privolitev, ter potrebo po spolnem aktu. Nekateri so omenili silo in prisilo, vendar večina tega ni storila. Neujemanje med zakoni države ter osebnimi stališči je bilo najbolj navzoče tu, ker policisti niso samo zgrešili osnovnih legalnih elementov posilstva, temveč so opisovali stereotipne ideje o posilstvih (npr. včasih se moški ne more ustaviti; ženska ga poskuša oblatiti...). Nekateri od teh policistov so razlikovali med posilstvi, ki jih zagrešijo znanci ter neznanci, s tem da so izrazili dvom v izjave žrtev posilstva, ki ga je storil znanec žrtve. Prva skupina policistov, se pravi tisti, ki so odgovarjali s predvsem pravnimi definicijami, so bili na višjih pozicijah v policiji ter so bili tudi na usposabljanjih v zvezi s posilstvi. Ti policisti so tudi imeli več izkušenj s takimi primeri, kar je lahko preprosto posledica njihovega položaja, njihovega usposabljanja ali pa njihove dolgoletne kariere pri policiji. Seveda pa obstaja nevarnost, da so policisti svoje odgovore prirejali tako, da bi bili bolj všečni. Raziskovalca sta opozorila, da izsledki kažejo na to, da bi se mogli policisti posebej usposablјati za take primere, saj so pogosto omenjali dejavnike, ki niso pravno določeni.

Še na enega avtorja bi rada opozorila, Jana Jordana, ki je v dveh najbolj odmevnih člankih (2001, 2002) vključil intervjuje z žrtvami o samem postopku prijave, ter podobno kot Miklič (2004) prikazal problematiko prijave v Novi Zelandiji.

3 ZAKLJUČEK – MNENJE O ŽRTVAH V PRAKSI

Ker bi dobresedni zapisi vseh intervjujev, ki sem jih opravila z različnimi strokovnjaki, zavzeli preveč prostora, hkrati pa sem ujeta v neizbežen komentar slišane, bom glavne točke intervjujev povzela kar tu. Opravila sem pogovore s socialno delavko Zlatko Ličer v ginekološkem oddelku Kliničnega centra Ljubljana, nato z dr. Andrejo Štolfa Gruntar, zdravnico na ginekološki urgenci Kliničnega centra, ter z Vesno Sekelj Rangus, medicinsko sestro, ki že deset let deluje na ginekološki urgenci in je avtorica prispevkov na to temo. Kot dodatek sem preko telefonskega pogovora z gospodom Dušanom Deisingerjem, predstojnikom ginekološkega oddelka bolnišnice Izola, izvedela par podrobnosti o delu v obalni regiji. Pogovorila sem se tudi z predstavnikom društva DIH, Društva za integracijo homoseksualnosti, medtem ko sem pri odvetniku Aleksandru Čeferinu »intervju« opravila preko spletne pošte.

Če se ustavim najprej pri njihovi interpretaciji statističnih podatkov slovenske policije, ki kažejo na trend zmanjševanja števila posilstev; tako medicinsko osebje, kot različne socialne službe so mi zaupali, da ne opažajo trenda zmanjševanja, temveč obratno, menijo, da je posilstev vedno več, saj jih je vedno več prijavljenih. Eden od morebitnih razlogov je lahko tudi ta, da morajo sedaj zdravniki prijaviti vsak sum posilstva, in da tudi sami priznajo, da so veliko bolj dosledni pri izvajanju tega. Sicer je res, da se je število kaznivih dejanj po 180. členu zmanjšalo za relativno majhno število, pa vendarle bi ta trend zmanjševanja števila žrtev v največji slovenski ginekološki urgenci opazili⁸.

Ponovna viktimizacija je tudi dejstvo prijave posilstva, s katerim se ne smemo tako zlahka sprijazniti. Ob pogovoru z gospo Ličer, dr. Štolfa ter gospo Sekelj Rangus, ter ob navezavi s pogovori s kriminalisti (Bertok, 2006) bi lahko povzela, da če bi se službe bolje povezale, bi tudi viktimizacijo lahko skorajda popolnoma izničili, vsaj v začetku procesa. Skrajni čas je, da se vzpostavi tesen stik med službami, tako da se postopek sproži takoj, ne glede na službo, na katero se žrtev obrne. Če se žrtev obrne najprej na kriminaliste, bi bilo primerno, da poskrbijo tudi za socialnega delavca, da je navzoč ob obravnavi in nudi psihološko pomoč ob pogovoru, nato pa se žrtev v nadaljevanju skorajda več ne sprašuje o dogodku (se pravi, da ji ni treba pojasnjevati zdravstvenemu osebju ali komerkoli drugemu). Če bi se žrtev obrnila najprej na socialno službo, bi mogle svetovalke pripraviti osebo na to, da bo spregovorila s kriminalistom in mu vse povedala, ne pa bezati iz nje podatke. Morale bi jo čimprej napotiti naprej, da se zavaruje morebitne dokaze in poizkusi primer rešiti. In na koncu, če bi se žrtev obrnila na medicinsko osebje, bi to moralo v čim manjši meri poizvedovati o dogodku, temveč bi morali opraviti pregled in obvestiti kriminaliste, tako da bi lahko naprej stekel postopek.

Kar se tiče sodnega postopka, menim da se situacija na tem področju ne more kar čez noč spremeniti. Dejstvo je, da slovenska sodna praksa nima dovolj primerov, da bi lahko govorili o kakem bistvenem razvoju sodnega postopka. Sodišče je še en prostor, kjer pridejo do izraza človeška razmišljanja in prepričanja, tako da mislim, da če bi dosegli evolucijo pri slednjih, bi se to neizpodbitno pokazalo tudi pri sodnih procesih.

⁸ Pri tej temi naj še omenim zanimive izsledke pogovora z dr. Deisingerjem, ki mi je povedal, da na primorskem, kjer je v poletni sezoni veliko več ljudi, posebej turistov, ne zaznavajo večjega števila posilstev v tem času. To mogoče nakazuje, da v Sloveniji ne obstaja trend premišljenih posiljevalcev, ki se selijo v bolj prometne kraje, da bi s tem zakrili sled za sabo, ampak da jih je večina iz okolice, kjer se je dejanje zgodilo.

Delo strokovnega osebja je problematično predvsem pri (običajno) prvem členu pri prijavi posilstva; policistu. Ti v primerjavi z zdravniškim osebjem, socialnimi delavkami, kriminalisti in odvetniki kažejo največje sprejemanje mitov o posilstvu ter obsojajo žrtev. In ne samo, da na to kažejo izsledki raziskav, ampak v to verjamejo tudi osebe, ki so z njimi imele stik v drugačnih primerih (se pravi, v širši družbi vlada prepričanje, da policisti stereotipno razmišljajo in da bodo žrtev obsojali in podajali lastna mnenja o dogodku). Še enkrat lahko ponovim, da so razmišljanja po navadi zelo trdno ustvarjena, tako da jih človek le težko spremeni. Usposabljanja v policijski šoli bi lahko pomagala, toda velik vpliv ima vzgoja v rani mladosti.

Vse skupaj kaže na to, da moramo narediti jasen in pregleden zapis števila kaznivih dejanj, o fizičnih poškodbah, ki so jih žrtve utrpeli, raznih značilnostih vsakega dogodka, tako da bomo končno lahko potegnili nekaj vzporednic in se o posilstvu pogovorili v podrobnosti.

Podobno, kot se mi je zgodilo pred letom (Bertok, 2006: 58) , ob intervjuvanju kriminalistov, sem tudi tokrat ugotovila, da je osebje, ki obravnava žrtve spolnega nasilja, prijetno in človeku vliva zaupanje. Socialne delavke so v skladu s svojim poklicem bolj empatične, bolj nevsiljive in tople kot na primer zdravniki, toda navsezadnje mora socialna delavka žrtev pomiriti, jo »odpreti«, ji razložiti postopke in jo pripraviti. Velikokrat to nalogo nase prevzamejo kriminalisti, kar pomeni, da je uspešnost pogovora odvisna od njihove lastne empatičnosti in topline (samo pomislimo; kriminalisti imajo zgolj nekaj usposabljanj na to temo, socialni delavci pa se izobražujejo nekaj let).

Zdravstveno osebje je tudi (po moji oceni) razdvojeno; zdravniki imajo težavno nalogo, da zberejo vse dokaze, in se primarno na to osredotočijo, medtem ko so sestre tiste, ki poskušajo med postopkom žrtvi pomagati s čisto preprostimi metodami, kot je sočuten pogovor, prisotnost ob pregledu ter držanje za roke.

Velik problem, katerega sem ob pogovorih opazila, je neustreznost prostorov⁹. Če sem bila ogorčena nad stanjem v pisarni kriminalistov oddelka za krvne in spolne delikte, saj so pogovore z žrtvami opravljali kar v pisarni, v katero sta se stekali še dve pisarni, in je ljudi iz hodnika (morebiti) ustavil le na roko narejen napis, naj ne motijo, lahko podobno trdim tudi za nekatere strokovnjake, s katerimi sem opravljala intervju. Tudi sama sem že bila pred vrati v Kliničnem centru, in me je glasna in zadirčna sestra, ki je na hodnik prišla »pobarat«, kaj želim, spravila v veliko zadrego¹⁰.

Ideja, na katero je opozorila dr. Štolfa, je preprosta- zdravnik, ki bi deloval znotraj policijske postaje, in bi poskrbel za osebe, ki bi jih obravnavali. Seveda ne bi mogel biti tako opremljen in tako blizu vsem sodobnim napravam kot na primer v Kliničnem

⁹ Prostori socialne službe v dotrajani brunarici so bolj obisk bolnišnice Franje (pred nesrečo v septembru, seveda) kot neke resne ustanove. Tudi notranja oprema je dotrajana. Ponovno mi pridejo na misel različna opravičila, kot na primer lani pri kriminalistih, da »žrtve takoalitako ne gledajo okoli sebe, ampak si želijo samo, da bi jim verjeli in jih upoštevali«, ali pa letos v Kliničnem centru, da »se žrtve ne pogovarjajo med sabo, tako da bi ena žrtev drugi rekla, kakšna je situacija na Kliničnem centru«. Razumem, da je zbiranje sredstev za obnovo teh objektov stvar, ki je izven nalog osebja, pa vendarle dejstvo, da takole opravičujejo status quo, kaže na popolno kapitulacijo. Človek se v teh strokah nauči biti skromen, vsaj zgleda tako.

¹⁰ Sedaj pa samo pomislimo, kako se more počutiti žrtev posilstva, ko sedi med ostalimi pacienti urgentnega bloka pred vrati ginekološke urgence in čaka na to, da jo bo prav tako na glas pobarala sestra.

centru Ljubljana, vendarle pa bi lahko nudil bolj intimen prostor za preiskave. Tudi socialni delavec »na klic«, ki bi ga lahko policisti poklicali, da se pogovori z žrtvijo, bi bil lep napredek. Toda to bi zahtevalo večjo stopnjo povezovanja med različnimi službami.

Sedaj sem privedla razpravo do novega problema; čeprav nisem nikoli delala v prav teh službah, s katerimi imajo stik žrtve posilstva, pa bi glede na njihove odgovore in na splošno stanje v Sloveniji dejala, da jih preveva apatija. Naredijo, kar je določeno v opisu dela, poskrbijo za birokratsko plat vsakega primera, vseeno pa nimajo časa in niso pripravljeni stopiti v kontakt z ostalimi službami. Po svoje razumem njihovo situacijo, saj za svoje napore niso poplačani drugače kot z zadovoljstvom pacientk (te pa se povečini pri njih zgledajo zgolj enkrat, tako da je pozitivna povratna informacija onemogočena). Zato menim, da bi bilo primerno, da bi uredili sistem nagrajevanja teh delavcev, da bi njihovo problematiko predstavili odgovornim in poskrbeli, da bi dobili občutek, da je njihovo delo cenjeno.

Zakaj menim, da osebje nima občutka pomembnosti dela, ki ga opravljajo? Poglejmo samo odmevnost teme posilstva v slovenskem prostoru; s to tematiko se je ukvarjalo zgolj nekaj člankov (pomembna avtorja sta Zoran Kanduč¹¹ iz kazenskoprnega vidika in Darja Zaviršek iz socialnega vidika), nekaj prispevkov na konferencah (kjer so bili aktivni predvsem profesorji Fakultete za varnostne vede, v povezavi z znanim avtorjem Helmutom Kuryjem¹²) ter par televizijskih prispevkov (kjer so se bolj osredotočali na odmevne primere ter na pedofilijo). Na splošno o posilstvu, o statistikah, o pomoči ni bilo veliko povedanega oz. napisanega. Da ne omenjam, da bi kdaj v kake javne debate povabili te strokovnjake, s katerimi sem prišla v stik. Vse to mi daje misliti, da je posilstvo še vedno tabu tema, o kateri se govori, piše, poroča, zgolj v posebnih medijih (črna kronika, televizijske oddaje, ki obravnavajo socialne teme) in je zato potisnjeno v obrobje. Problem opaziš šele, ko si z njim soočen ali pa ko postaneš nanj pozoren.

Kaj bi pridobili s tem, ko bi odprli javno debato? Bi povečali število kaznivih dejanj? Menim, da s primerno predstavitvijo tematike zagotovo ne. Pri nevarnostih potencialnih storilcev sem omenila študijo, ki je pokazala, da so moški, katerim so bile predstavljene zgodbe žrtev, poročali o znatno manjši pripravljenosti sprejemanja mitov o posilstvu in nasilju v odnosu. Tu moram opozoriti na dejstvo, da najbrž tisti moški, ki so najbolj »nevarni« ne gledajo takih prispevkov na televiziji oziroma tudi ne berejo o tem v časopisih. Vseeno bi bilo koristno odpreti debato o tem, saj bi s tem dobile osebe, ki so kdaj doživele posilstvo, pa ga niso prijavile, občutek, da se lahko komu zaupajo in da je vsaka zgodba upoštevana in verjetna.

Resnično za konec tega članka bi se rada bralcu opravičila za obširen seznam literature, ki je pravzaprav do onemoglosti skrčen. Sam predmet tega pisanja je v tuji literaturi dobro zastopan, toda iz ogromno člankov z isto temo in skorajda identičnimi pristopi mi je bilo, priznam, kar težko včasih videti »luč, ki vodi iz predora«. In - prav nič presenetljivo sicer - ugotavljam, da so najboljši članki nastali ob neposrednem sodelovanju med raziskovalci in žrtvami, storilci, strokovnim osebjem...

¹¹ Priporočam branje članka v reviji *Anthropos* (1998) ter leto kasneje izdane knjige »Kriminologija: (stran)poti vede o (stran)poteh.

¹² V literaturi navajam članke iz leta 2002, 2004 in 2005.

4 LITERATURA

1. Areh, I., Umek, P., Meško, G., Jevšek, A. (2006). Stališča policistov do žrtev kaznivih dejanj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57 (4), 307-316.
2. Bertok, Eva (2006). *Posilstva in njihova (ne)prijava*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
3. Best, C.L., Dansky, B.S., Kilpatrick, D.G. (1992). Medical Students' Attitudes About Female Rape Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 7 (2), 175-188.
4. Bohmer, C., Blumberg, A. (1975). Twice Traumatized – the Rape Victim and the Court. *Judicature*, 58 (8), 390-399.
5. Brownmiller, S. (1988). *Proti naši volji: moški, ženske in posilstvo*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije, Univerzitetna konferenca ZSMS.
6. Burt M.R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 217-230.
7. Campbell, R., Johnson, C.R. (1997). Police Officers' Perceptions of Rape. Is There Consistency Between State Law and Individual Beliefs? *Journal of Interpersonal Violence*, 12 (2), 255-274.
8. Campbell, R., Wasco, M.S., Ahrens, E.C., Sefl, T., Barnes, E.H. (2001). Preventing the »Second Rape«. Rape Survivors' Experiences With Community Service Providers. *Journal of Interpersonal Violence*, 16 (12), 1239-1259.
9. Campbell R. (2005). What Really Happened? A Validation Study of Rape Survivors' Help-Seeking Experiences With the Legal and Medical Systems. *Violence and Victims*, 20 (1), 55-68.
10. Chiroiro, P., Bohner, G., Viki, G.T., Jarvis, I.C. (2004). Rape Myth Acceptance and Rape Proclivity. Expected Dominance Versus Expected Arousal as Mediators in Acquaintance-Rape Situations. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (4), 427-442.
11. Corbin, R.W., Bernat, A.J., Calhoun, S.K., McNair, D.L., Seals, L.K. (2001). The Role of Alcohol Expectancies and Alcohol Consumption Among Sexually Victimized and Nonvictimized College Women. *Journal of Interpersonal Violence*, 16 (4), 297-311.
12. Costin, F., Schwarz, N. (1987). Beliefs About Rape and Women's Social Roles. *Journal of Interpersonal Violence*, 2 (1), 46-56.
13. Damrosch, S. P. (1985). How Percieved Carelessness and Time of Attack Affect Nursing Students Attribution About Rape Victims. *Psychological Reports*, 56 (2), 531-536.
14. Donnelly, D.A., Kenyon, S. (1996). "Honey, We Don't Do Men". Gender Stereotypes and the Provision of Services to Sexually Assaulted Males. *Journal of Interpersonal Violence*, 11 (3), 441-448.
15. Dye, E., Roth, S. (1990). Psychotherapists' Knowledge About and Attitudes Toward Sexual Assault Victim Clients. *Psychology of Women Quarterly*, 14 (2), 191-113.
16. Ekstrom, S. (2003). Qualification and Disqualification in Rape Cases. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 4 (2), 204-222.
17. Feild, H. S. (1980). Rape trials and jurors' decisions: A psycholegal analysis of the effect of victim, defendant, and case characteristics. *Law & Human Behavior: The Newsmagazine of the Social Sciences*, 3 (4), 261-184.
18. Feldman-Sumers, S., Palmer G.C. (1980). Rape as viewed by judges, prosecutors, and police officers. *Journal of Educational Psychology*, 71 (3), 396-402.
19. Ferguson, P.A., Duthie, D.A., Graf, R.D. (1987) Attribution of Responsibility to Rapist and Victim. *Journal of Interpersonal Violence*, 2 (3), 243-250.

20. Frese, B., Moya, M., Megías, L.J. (2004). Social Perception of Rape. How Rape Myth Acceptance Modulates the Influence of Situational Factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (2), 143-161.
21. Geiger, B., Fischer, M., Eshet, Y. (2004). Date-Rape-Supporting and Victim-Blaming Attitudes Among High School Students in a Multiethnic Society. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (4), 406-426.
22. Gil, E.V., Anderson, F.A. (1999). Case Study of Rape in Contemporary China. A Cultural- Historical Analysis of Gender and Power Differentials. *Journal of Interpersonal Violence*, 14 (11), 1151-1171.
23. Holmstrom L.L., Burgess A.W. (1978). *Victims of Rape – Institutional Reactions*. New York, John Wiley and Sons.
24. Jordan, J. (2002). Will any woman do? Police, gender and rape victims. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 25 (2), 319-344.
25. Jordan, J. (2001). Worlds Apart? Women, Rape and the Police Reporting Process. *The British Journal of Criminology* (41), 679-706.
26. Kanduč, Z. (1998). Spolno nasilje (posilstva): kriminološke in kazensko pravne perspektive. *Anthropos*, (4-6), 187-195.
27. Kanduč, Z. (1999). *Kriminologija: (stran)poti vede o (stran)poteh*. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
28. Kelly L., Radford J. (1990). »Nothing really happened«: the invalidation of women's experiences of sexual violence. *Critical Social Policy*, 10, 39-53
29. Kury, H., Pagon, M. in Lobnikar, B. (2002). How are victims of (sexual) crimes seen: the problem of stigmatisation effects. Pagon Milan (ur.) *Policing in Central and Eastern Europe*. Ljubljana: Fakulteta za Policijsko Varnostne Vede.
30. Kury, H., Chouaf, S., Obergfell-Fuchs, J., Woessner, G. (2004). The Scope of Sexual Victimization in Germany. *Journal of Interpersonal Violence*, 19 (5), 589-602.
31. Kury, H., Meško, G., Areh, I., Kajfež, N. (2005). Spolne zlorabe mladih žensk – primerjava med Nemčijo in Slovenijo. Gorazd Meško, Milan Pagon, Bojan Dobovšek (ur.) *Izzivi sodobnega varstvoslovja*. Ljubljana, Fakulteta za Policijsko Varnostne Vede.
32. LeDoux, J.C., Hazelwood, R.R. (1985). Police Attitudes and Beliefs Toward Rape. *Journal of Police Science & Administration*, 13 (3), 211-220.
33. Lonsway K. A., Fitzgerald L. F. (1994). Rape Myths. In Review. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 133-164.
34. Macrae, C.N., Shepherd, J.W. (1989). Sex Differences in the Perception of Rape Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 4 (3), 278-288.
35. Meško, G. (2000). Storilci kaznivih dejanj, storilci prekrškov in žrtve kriminalitete v očeh slovenskih policistov. *Varstvoslovje*, 2 (3), 264-273.
36. McCormick, J.S., Maric, A., Seto, M.C. (1998). Relationship to Victim Predicts Sentence Length in Sexual Assault Cases. *Journal of Interpersonal Violence*, 13 (3), 413-420.
37. Miklič, D. (2002). *Žrtve spolnih dejanj o delu kriminalistov*. Diplomsko delo, Ljubljana, Univerza v Mariboru, Fakulteta za policijsko varnostne vede.
38. Sanday, Peggy R. (1981). The Socio-Cultural Context of Rape: A Cross-Cultural Study. *Journal of Social Issues*, 37 (4), 5-27.
39. Weinrott, M.R., Saylor M. (1991). Self-Report of Crimes Committed by Sex Offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 6 (3), 286-300.